

Fai 'e 'Eletā Ronald A. Rasband
'O e Kau Palesitenisi 'o e Kau Fitungofulú

Ko e Uiu'i Fakalangi 'o ha Faifekaú

'Oku finangalo 'a e Eiki ke māteuteu pea tukupā 'a e talavou kotoa pē, 'o kamata 'i he poó ni, ke mo'ui taau mo e ui mei he pālofita 'a e 'Otuá ke 'alu 'o ngāue fakafaifekau.

Mālō 'etau lava ki he efiāfi ni si'oku ngaahi tokoua 'ofeina 'o e lakanga fakataula'eiki. 'Oku ou fie lea 'i he pooni 'o kau ki he ngāue fakafaifekaú. 'Oku fakataumu'a 'eku lea ki he kau talavou tokolahi 'oku nau ma'u 'a e Lakanga Taula'eiki Faka-Eloné 'oku nau fakatahataha mai 'i he tapa kehekehe 'o e māmaní, mo 'enau ngaahi tamá, kui tangatá, mo e kau taki lakanga fakataula'eiki 'oku nau tokanga'i kinautolú.

Ko e ngāue fakafaifekaú ko ha me'a ia 'oku ou 'ofeina, 'o hangē ko ia 'oku ongo'i 'e he mēmipa takitaha 'o e Kōlomu 'e valu 'o e Kau Fitungofulú 'a ia kuo fili 'e he 'Eiki ke nau ō "mu'omu'a 'iate ia ki he kolo mo e potu kotoa pe 'e 'alu ia ki aí."¹ Ko e toto mo-'ui 'o e Siasí ko e ngāue fakafaifekaú pea ko e tāpuaki fakahaofi mo'ui ia kiate kinautolu 'oku nau tali 'a e pōpōaki.

'I he ngāue 'a e 'Eiki mo e kakaí, na'á ne ui ai ha kau toutai 'i Kāleli ke nau li'aki 'enau ngaahi kupengá ka nau muimui 'iate Ia 'o ne folofola, "Tē u ngaohi 'a [kimoutolu] ko e toutai tangata."² Ne fakalahi 'e he 'Eiki 'a e ui ko iá ki he kau tangata loto fakatōkilalo,

koe'uhí ke fanongo ha nīhi kehe 'i he mo'oni 'o 'Ene ongoongoleléi pea ha'u kiate Ia.

'I Sune 'o e 1837, ne ui 'e he Pālofita ko Siosefa Sāmitá 'a Hiipa C. Kimipolo, ko ha 'Aposetolo, ke ne ngāue fakafaifekau ki 'Ingilani. Ne ma'u 'a e uiu'i 'o 'Eletā Kimipoló 'i he'ena tangutu 'i he Temipale Ketilaní pea lea 'a Siosefa 'i ha mafai fakalangi: " 'E hoku tokoua ko

Hiipa, kuo fanafana mai 'a e Laumālie 'o e 'Eiki kiate au: 'Tuku ke 'alu 'eku tamaio'eiki ko Hiipá ki 'Ingilani 'o malanga 'aki 'eku ongoongoleléi pea mo fakaava ai 'a e matapā 'o e fakamo'ui ki he pule'anga ko iá."³

Ko e fanafana ko ia 'a e Laumālie ko ha sipinga ia 'e taha 'o e founga 'oku ma'u ai e uiu'i 'a e kau tamaio'eiki 'a e 'Eiki ke fekau atu 'a e kau faifekaú ke nau ō ai ki he mala'e 'o e ngāue fakafaifekaú.

Ko e 'ahó ni 'oku fononga tautau toko ua holo 'a e kau faifekaú kuo fili 'e he 'Eiki, 'o nau malanga'aki 'a e pōpōaki tatau, 'aki 'a e uiu'i fakalangi tatau na'e ma'u, mei he pālofita 'a e 'Otuá. Kuo lea 'etau pālofitá, Palesiteni Tōmasi S. Monisoni 'o kau kiate kinautolu 'i he mala'e 'o e ngāue fakafaifekaú: "Ko e faingamālie tu'o taha 'o e ngāue fakafaifekaú 'oku 'a'au ia. 'Oku tatali mai e ngaahi tāpuaki 'o 'itāniti kiate koe. 'Oku 'a'au 'a e faingamālie ke ke kau he ngāue 'a e lakanga fakataula'eiki kae 'ikai ke mamata pē"⁴

'Oku 'amoutolu e faingamālie, kau talavou 'ofeina 'o e Lakanga Taula'eiki Faka-Eloné. 'Okú ke mateuteu mo loto nai ke fakahoko ho'o tafa'aki? 'Oku finangalo 'a e 'Eiki ke māteuteu pea tukupā 'a e talavou kotoa pē, 'o kamata 'i he pooni, ke mo'ui taau mo e ui mei he pālofita 'a e 'Otuá ke 'alu 'o ngāue fakafaifekau.

'Oku ou manatu 'ofa ki he fiefia lahi

Puenosi 'Aealisi, 'Āsenitina

homau fāmilí 'i he ma'u mai 'o e uiui'i ngāue fakafaipekau 'a e toko ua 'o 'ema fānaú. Ne fonu fiefia mo 'amanaki lelei homau lotó 'i he'ena fakaava 'a e tohi mahu'inga mei he pālofita 'a e 'Otuá. Ko 'ema ta'ahiné, 'a Senesa, na'e ui ia ki he Misiona Mikisikeni Tituloití, ko 'ema tamasi'i tangatá, 'a Kalisitiane, na'e ui ia ki he Misiona Lūsia Mosikou Sauté. Ko e ngaahi me'a fakafiefia mo fakatupu loto fakatōkilalo, pea hoko kotoa he taimi pē 'e taha!

Ne u ma'u mo Sisitā Lasipeni ha faingamālie 'i he ngaahi ta'u kuo hili ke tokanga'i 'a e Misiona Niu 'Ioke Niu 'Ioke Noatē peá u ofo 'i he taimi ne tu'uta mai ai 'a e kau faifekau ki Niu 'Ioke Sití.

'I he'eku 'initāviu kinautolu 'i he 'uluaki 'aho 'o 'enau 'i he misioná, ne u ma'u ha ongo māfana mo'oni 'o e loto hounga'ia ki he faifekau takitaha. Na'á ku ongo'i ne teuteu'i fakalangi honau uiui'i ki homau misioná pea pehē kiate au 'i he'eku hoko ko 'enau palesiteni misioná.

Hili e fakakakato homa uiui'i 'i he misioná, ne ui au 'e Palesiteni Kōtoni B. Hingikelí ke u ngāue ko e Fitungofulu 'i he Siasí. Ko e taha 'o e ngaahi ako fakatakimu'a ne fakahoko kiate au 'i he'eku hoko ko e Taki Mā'olungá, ko e faingamālie ke u tangutu fakataha mo e kau memipa 'o e Toko Hongofulu Mā Uá 'i

he'enau vahevahe 'a e kau faifekau taimi kakatō ke nau ngāue 'i he taha 'o e ngaahi misiona 'e 300 tupu 'o e Siasi mā'ong'onga ko 'ení.

'I he fakalotolahi mo e fakangofua meia Palesiteni Henelí B. 'Aealingi, 'oku ou loto ke fakamatala atu ha me'a, 'oku mahu'inga makehe kiate au, ne u a'usia mo ia 'i he ngaahi ta'u lahi kuohilí 'i he'ene kei hoko ko ha mēmipa 'o e Kōlomu 'o e Toko Hongofulu Mā Uá. 'Oku ma'u 'e he 'Aposetolo kotoa pē ha ngaahi kī 'o e pule'angá pea 'oku faka'aonga'i ia 'o fakatatau ki he fakahohino-hino mo e tu'utu'uni 'a e Palesiteni 'o e Siasí. Ne vahevahe 'e 'Eletā 'Aealingi 'a e kau faifekau taimi kakatō ki honau mala'e ngāue fakafaipekau, pea ko e konga 'o 'eku akó ne fakafa'e'i au ke u ha'u 'o mamata.

Ne u kau atu mo 'Eletā 'Aealingi 'i ha hengihengi 'e taha ki ha loki ne 'i ai ha ngaahi misini komipiuta lalahi ne teuteu'i ki he fakataha'angá. Ne 'i ai mo ha toko taha ngāue mei he Potungāue Ngāue Fakafaipekau ne vahe ke tokoni kiate kinautolu 'i he 'aho ko iá.

'Uluakí, ne mau tu'ulutui fakataha 'o lotu. 'Oku ou manatu'i 'a e faka'aonga'i 'e 'Eletā 'Aealingi ha ngaahi lea ongo mo'oni, 'o kole ki he 'Eikí ke tapuekina ia ke ne 'ilo "haohaoa" 'a e feitu'u 'oku totonu ke vahe ki ai 'a e faifekau takitaha. Ko e fo'i lea "haohaoa" 'okú ne

fakahā ha ngaahi me'a lahi fekau'aki mo e tui 'a 'Eletā 'Aealingi ne fakafotunga 'i he 'aho ko iá.

'I he kamata 'a e ngāue, ne hā mai 'i he komipiutá ha la'itā 'o e faifekau ke vahé. 'I he 'asi hake 'a e la'itā takitaha, ne hangē kiate au ne 'i he loki 'a e faifekau mo kinautolu. 'E fakafe'iloaki atu leva 'a 'Eletā 'Aealingi ki he faifekau takitaka 'i ha le'o angalelei mo e angavaivai 'o pehē: "Mālo 'etau lava ki he pongipongi ni 'Eletā Laila mo Sisitā 'Iongi. 'Okú mo fēfē hake he 'ahó ni?"

Na'á ne fakamatala mai kiate au 'okú ne fakakaukau ki he feitu'u 'e 'osi mei ai 'a e faifekau. 'E tokoni ia ke ne 'ilo 'a e feitu'u ke vahe kinautolu ki ai. 'E vakai'i leva 'e 'Eletā 'Aealingi 'a e ngaahi tohi mei he pīsopé mo palesiteni siteiki, ngaahi fakamatala fakafalemahaki pea mo ha ngaahi me'a makehe fekau'aki mo e faifekau.

Na'á ne faka'aonga'i leva ha komipiuta 'e taha 'okú ne faka'alí'ali mai 'a e ngaahi 'ēlia mo e ngaahi misiona 'i he funga 'o e māmaní. Pea faka'osi, 'i hono ue'i ia 'e he Laumālie, na'á ne vahe 'a e faifekau ki he 'ēlia te ne ngāue fakafaipekau ki ai.

'Oku ou ako mei he ni'ihi 'o e Toko Hongofulu Mā Uá, ko e founga angamāheni ko 'ení 'oku fakahoko fakauike ia 'e he kau 'Aposetolo 'a e 'Eikí 'i he'enau vahe ha kau faifekau tokolahi ke ngāue 'i he mala'e 'o e ngāue fakafaipekau.

'I he ngaahi ta'u lahi kuo hili na'á ku hoko ko ha faifekau 'i hoku fonua tupu'angá 'i he Misiona 'o e Ngaahi Siteiti Hahaké, ne ongo mo'oni kiate au 'a e me'a ko ia na'á ku a'usiá. Ne u hoko foki ko ha palesiteni fakamisi-ona, pea na'á ku hounga'ia 'i he'eku fakamo'oni'i heni ko e kau faifekau ne vahe ange ki Niu 'Ioke Sití, ne fekau'i ange kinautolu 'i he ma'u fakahā.

Hili hano vahe 'e 'Eletā 'Aealingi ha kau faifekau 'e ni'ihi na'á ne tafoki mai kiate au 'i he'ene fakalaululoto ki ha faifekau 'e taha 'o fehu'i mai, " 'E Misa Lasipeni, 'okú ke pehē 'oku totonu ke 'alu 'a e faifekau ko 'ení ki fē?" Na'á ku mo'utāfu'ua! Na'á ku fakahoko ange kia 'Eletā 'Aealingi 'i ha le'o vaivai 'oku 'ikai ke u 'ilo ia 'e au, pea na'e 'ikai ke u 'ilo pe te u lava 'o 'ilo! Na'á ne sio

fakahangatonu mai kiate au mo ne pehē mai, “Misa Lasipeni, toe tokanga ange pea te ke lava ‘o ‘ilo’i foki!” Ko ia ne u to’o atu hoku seá ke toe ofi ange kia ‘Eletā ‘Aealingi pea mo e komipiutá pea na’á ku toe tokanga lahi ange!

‘I he hokohoko atu hono vahe ‘o e kau faifekáu, ne fa’a tafoki mai ‘a ‘Eletā ‘Aealingi kiate au ‘o fehu’i mai, “‘E Misa Lasipeni ‘okú ke ongo’í ‘oku totonu ke ‘alu e faifekau ko ‘eni ki fē?” Ne u fili ha misiona pea sio fakamātoato mai ‘a ‘Eletā ‘Aealingi kiate au pea ne pehē, “‘Ikai, ‘oku ‘ikai ko ia!” Ne hokohoko atu leva ‘ene fili e kau faifekáu ki he ngaahi feitu’u ne ue’i ‘e he laumālié ke ne filí.

‘I he fakaofiofi ke ‘osi ‘a hono vahe e kau faifekáu, ne ‘asi hake ‘i he komipiutá ha la’itā ‘o ha faifekau. Ne u ma’u ha ongo mālohi ‘aupito, ko e ongo mālohi taha ‘o e pongipongi ko iá, ke vahe ‘a e faifekau ko iá ki Siapani. Na’e ‘ikai ke u ‘ilo ‘e fehu’i mai ‘e ‘Eletā ‘Aealingi kiate au ‘a e fo’i toko taha ko ‘eni, ka na’e faka’ohovale ‘a ‘ene fehu’i maí. Na’á ku tali angavaivai mo mā kiate ia, ‘o pehē, “Siapani?” Ne tali mai leva ‘e ‘Eletā ‘Aealingi he taimi pe ko iá, “‘Io, ta ō leva ki ai.” Ne ‘asi hake ‘i he komipiutá ‘a e ngaahi misiona ‘o Siapani. Na’á ku ‘ilo he taimi pe ko iá ko e faifekáu ‘oku totonu ke ‘alu ki he Misiona Sapolo Siapani.

Na’e ‘ikai fehu’i mai ‘e ‘Eletā ‘Aealingi kiate au ‘a e misioná, ka na’á ne vahe ‘a e faifekáu ki he Misiona Sapolo Siapani.

Ne ongo ‘aupito ki hoku lotó ‘a e honga’ia mo’oni ki he ‘Eikí ‘i he’ene fakangofua ke u a’usia ‘a e ue’i fakalau-mālie ke ‘ilo pe ‘e vahe ‘a e faifekáu ni ki fē.

‘I he faka’osinga ‘o e fakatahá ne fakamo’oni mai ‘a ‘Eletā ‘Aealingi kiate au ‘a e ‘ofa ‘oku ma’u ‘e he Fakamo’uí, ‘a ia ‘okú Ne ma’u ki he faifekau takitaha ‘oku vahe ke ‘alu atu ki he māmaní ‘o malanga’aki ‘ene ongoongolelei kuo toe fakafoki maí. Na’á ne pehē ‘oku tu’unga ‘i he ‘ofa mā’ongo’onga ‘a e Fakamo’uí, ‘oku lava ke ‘ilo ai ‘e he ‘Ene kau tamaio’eikí ‘a e feitu’u ke ui ki ai ‘a e kau talavou mo e kau finemuí, kau faifekau mātu’otu’a angé mo e kau faifekau hoa malí. Na’á ku ma’u mo ha toe fakamo’oni ‘i he pongipongi ko iá, ko e faifekau kotoa pē ‘oku ui ‘i he Siasí

ni, pea vahe’i pe toe vahe’i ki ha misi-ona, ‘oku ui ia ‘i he ma’u fakahā mei he ‘Otuá Māfimafi ‘o fakafou ‘i ha taha ‘o ‘Ene kau tamaio’eikí ko ‘eni.

Te u faka’osi ‘aki ‘a e folofola ‘a e ‘Eikí ki he ongo tautehina Uitemaá ‘a ia ne ‘i ai hona fatongia mamafa ‘i he ngaahi ‘aho ‘o hono Toe Fakafoki Mai ‘o e Ongongolelei. Na’á na hoko ko ha ongo fakamo’oni ki he ‘ū lau’i peleti koulá pea ko ‘ena fakamo’oni hingoá ‘oku ‘i mu’a ‘i he tatau kotoa pē ‘o e *Tōbi ‘a Molomoná*. Na’a nau kau ‘i he kau fuofua faifekau ne ui ‘e ha palōfita ‘a e ‘Otuá ‘i he 1829 ke malanga ‘aki ‘a e ongoongolelei ‘o e ‘Eiki ko Sisū Kalaisí.

‘I he talateu ‘o e vahe 14 ‘o e Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá, ‘oku pehē ai, “Na’e ‘i ai ha toko tolu ‘o e ngaahi foha ‘o e fāmili Uitemaá, na’a nau ma’u ha fakamo’oni ki hono mo’oni ‘o e ngāué, pea na’e faka’au ke nau hoha’a ‘aupito ki honau fatongia takitaha.”

Ne folofola ‘a e ‘Eikí kia Sione mo Pita Uitemā ko e Sīí ‘o pehē, “He kuo tu’o lahi ‘a ho’o fehu’i kiate au ke ‘ilo’i e me’a ‘e mahu’inga taha kiate koé.”⁵

‘Okú ou tui ko e toko lahi ‘o kimou- tolu kau talavou kuo mou fehu’i loto

pē ia. Ko e tali ‘eni ‘a e ‘Eikí: “Pea ko ‘eni, vakai, ‘oku ou pehē kiate koe, ko e me’a ‘e mahu’inga taha kiate koé ko ho’o malanga ‘aki ‘a e fakatomalá ki he kakaí ni, koe’uhí ke ke ‘omai ‘a e ngaahi laumālié kiate au, koe’uhí ke mou mā- lōlō mo kinautolu ‘i he pule’anga ‘o ‘eku Tamáí.”⁶

‘I he taimi ko ‘eni ho’o mo’uí, ko e ngāue mahu’inga taha te ke lava ‘o fakahokó, ‘e hoku ngaahi kaungāme’a kei talavou, ko ha uiui’i mei he ‘Eikí ke ngāue fakafaifekau. Teuteu he taimi ni, mo’ui angatonu, ako mei homou fāmili mo e kau taki ‘o e Siasí pea ha’u ‘o kau fakataha mo kinautolu ‘i hono langa hake ‘o e pule’anga ‘o e ‘Otuá ‘i he mā- maní—o tali ho tufakanga fakalangi ‘i ha “ngāue mahu’inga pehē.”⁷ Ko ‘eku lotú ia ‘i he loto fakatōkilalo mo’oni ‘i he huafa ‘o Sisū Kalaisí, ‘ēmeni. ■

MA’U’ANGA FAKAMATALÁ

1. Luke 10:1.
2. Mātu 4:19.
3. *Ngaahi Akonaki ‘a e Kau Palesiteni ‘o e Siasí: Siosefa Sāmīta*, (2007), 377.
4. Thomas S. Monson, “That All May Hear,” *Ensign*, May, 1995, 49.
5. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 15:4; 16:4.
6. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 15:46; 16:6.
7. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 128:22.